

נחשב בכבוד גם לכהן. ד. הַמְפַלֵּת סַנְדֵּל – עובר בצורת דג ששמו
 סנדל, שאין לו צורת פנים, או שהפילה שְׁלֵיא – כעין שק עור שהולך
 מונח בו, ואין שליא בלי ולד, אלא שנימוח ואינו ניכר, או שהפילה
 שְׁפִיר מְרִיקָם – עור של הולד, וְהִיּוּצָא מְחוּתָהּ, שחתכוהו
 והוציאוהו אברים אברים, בכל ההפלות הללו, הִפָּא אַחֲרֵיהֶם נחשב
 כְּבָבוֹר רק לְנַחֲלָה, ליטול פי שנים בירושת אביו, כיון שדין הבכורה
 לענין נחלה תלוי בראשית אונ' של האב, והיינו מי שהאב מצטער
 עליו במותו, וכיון שהראשון היה נפל שאין האב מצטער עליו במותו,
 הרי השני הוא היבכור' ונוטל פי שנים בירושת אביו. ומכל מקום הבא
 אחריהם אינו נחשב כְּבָבוֹר לְכַהֵן, לענין חיוב נתינת חמשה סלעים
 לכהן לפדיון הבן, כיון שסוף סוף אותו נפל שנולד בתחילה היה פטר
 רחם' של אמו, שהוא פתח את רחמה.
 אופן נוסף של דין זה: ה. מִי שְׁלֵא הָיוּ לוֹ בָּנִים, וְנָשָׂא אִשָּׁה שֶׁכָּבַר
 יָלְדָה, אפילו אם ילדה בעוֹדָה שְׁפָחָה, וְנִשְׁתַּחֲרָהּ, או שכבר ילדה
 בעוֹדָה עוֹבְרָת בּוֹכָבִים וְנִתְגַּיְרָה, מכל מקום אם מִשְׁפָּחָתָא לְכַלל
 יִשְׂרָאֵל, שהשתחררה או התגיירה, יָלְדָה לבעלה הישראלי, הרי הוא
 כְּבָבוֹר לְנַחֲלָה, כיון שלגבי ירושת פי שנים בנכסי האב, נאמר ראשית
 אונ'ו, וכיון שלאב עדיין לא נולדו בנים, הרי בנו זה יורש פי שנים,
 וְאִינוֹ כְּבָבוֹר לְכַהֵן, כיון שלענין זה חיבה התורה רק בכור שהוא פטר
 רחם לאמו, וכאן אמו כבר ילדה.
 המשנה מביאה מי שחולק על האופן האחרון: רַבִּי יוֹסִי הַגְּלִילִי
 אָמַר, באופן זה שכבר ילדה בהיותה גויה, והתגיירה, בנה הראשון
 הנולד לה בהיותה ישראלית, נחשב כְּבָבוֹר בֵּין לְנַחֲלָה וּבֵין לְכַהֵן,
 שְׁנָאֲמַר (שמות יג ב) 'קָדַשׁ לִי כָּל בְּכוֹר פֶּטֶר כָּל רֶחֶם בְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל',
 ודרשו שלעולם הולד העתידי להוולד דינו כ'פטר רחם' והוא בכור
 לכהן, אף שנולדו לפניו ולדות, עַד שִׁיִּפְטְרוּ רֶחֶם מִיִּשְׂרָאֵל, וכיון
 שהשפחה שהשתחררה או הגויה שהתגיירה לא ילדה עדיין בן
 בהיותה ישראלית, הרי בנה הראשון שנולד לה בהיותה בישראל
 נחשב 'פטר רחם' וחיוב בפדיון הבן.
 המשנה מביאה ארבעה אופנים שבהם שייך הדין השני, שהבן הוא
 בכור לכהן ולא לנחלה: א. מִי שֶׁהָיוּ לוֹ בָּנִים, וְנָשָׂא אִשָּׁה נוספת
 שְׁעָדִין לֹא יָלְדָה, הבן הראשון שיוולד לו מאשה זו, הרי הוא פטר
 רחם לאמו. אך אינו בכור לענין ירושת פי שנים בנכסי האב, כיון
 שלענין נחלת האב נאמר ראשית אונ'ו. ב. וכן גוי שנשא גויה,
 והתגיירה, וְנִתְגַּיְרָה אשתו עמו כשהיא מְעוּפְרָת, או שנשאה
 כשהיתה שפחה וְנִשְׁתַּחֲרָה כשהיא מְעוּפְרָת, וְיָלְדָה, אותו ולד
 נחשב 'פטר רחם בישראל', שהרי נולד ראשון לאמו, וליתנו היתה
 כשהוא כבר ישראל, אך אינו בכור לנחלה, שהרי גר ועבד אינם
 מתייחסים אחר אביהם ואין להם חלק בירושתם.
 ג. וכן הדין בשני ולדות שהתערבו, האחד חייב בפדיון והשני פטור,
 כגון שילדה היא – הישראלית וְכַהֲנֵת והתערבו וולדותיהם, וכן
 הכהנת פטור מפדיון, או שילדו היא – הישראלית וְלוֹיָהּ, שגם בנה
 פטור מפדיון, או שילדו היא – אשה שעדיין לא ילדה וְאִשָּׁה שֶׁכָּבַר
 יָלְדָה, שבנה אינו בכור, ולא ידוע מי מבין הולדות חייב בפדיון, ומי
 מהם פטור מפדיון, אזי בעלה של האשה הישראלית שביכרה חייב
 לתת את דמי הפדיון לכהן, כי ודאי נולד לו בן בכור, אף שאינו יודע
 מי הוא, אולם אף אחד מהם אינו יורש את אביו, כיון שאינו יודע מי
 הוא אביו האמיתי, והיורשים האחרים יכולים לדחותו מספק.
 ד. וכן מִי שְׁלֵא שִׁהְתָּה לְאַחַר בְּעֻלָּה – אחרי שמת או גירשה, שְׁלֵישָׁה
 חֲדָשִׁים, שהוא הזמן הנדרש כדי להבחין אם התעברה, ולדעת מאיזה
 בעל נולד בן זה (יבמות מא.), וְנִשְׁאָתָה, ואחר שבעה חדשים מנישואיה
 השניים יָלְדָה בן שהוא בכור לה, וְאִינוֹ יָדוּעַ אִם וְלָד הוא פֶּן
 תִּשְׁעָה לְרָאשׁוֹן – ולד של הבעל הראשון, שנולד אחר שמלאו לו
 תשעה חדשי הרייו, או אִם בֶּן שְׁבַעָה לְאַחֲרוֹן – ולד של הבעל השני,
 שנולד אחר שמלאו לו שבעה חדשי הרייו, ובכל אופנים אלו הדין
 הוא שהולד נחשב כְּבָבוֹר לְכַהֵן וְחֵיב בפדיון, כיון שהוא פטר רחם
 לאמו, וְאִינוֹ כְּבָבוֹר לְנַחֲלָה, כי אינו יודע מי הוא אביו.

לִיָּה אֲדַעַת רַבִּים – מדירים את הכהן על דעת רבים, ונדר שנידר על
 דעת רבים אין לו התרה, משום שתלה את הנדר בדעת הרבים.
 הגמרא מביאה את פסק ההלכה בידי נדרים אלו: אָמַר אַמִּימָה,
 הַלְבָתָא, אִפִּילוּ לְמָאן דְּאָמַר נָדַר שְׁהוּדַר בְּפָנֵי רַבִּים יֵשׁ לוֹ הַפְּרָה,
 מכל מקום נדר שנידר על דעת הרבים, אין לו הַפְּרָה. וְהָנִי מִלִּי –
 ודברים אלו אינם אלא באופן שבא להתירו לצורך דְּבַר הַרְשוּת,
 אֲבָל לְצוּרָךְ דְּבַר מְצוּהָ אף אם נדר על דעת רבים יֵשׁ לוֹ הַפְּרָה,
 שמן הסתם רצון הרבים הוא שיתירו נדר זה. ומזה התרה לצורך דבר
 מצוה, כִּי הָהוּא דְּמַקְרִי דְּרַדְקֵי – כאותו מעשה במלמד תינוקות,
 דְּאֲדִירָה רַב אָחָא, דְּקָא פְּשַׁע בִּינוּקֵי – שהדירו רב אחא על דעת
 רבים שלא ילמד עוד תינוקות, משום שהיה מלקה אותם עד שמתו.
 וְאַתְּ דִּירָהּ [והחזירו] רַבִּינָא ללמד תינוקות לאחר שהתיר לו את
 הנדר, משום דְּלֹא אִשְׁבַּת הַתְּהָה דִּיֵּיק בְּנוֹתֵיהּ – משום שלא נמצא
 מי שיוודע לדקדק כמוהו בתלמודו.
 שנינו במשנה: וְהַמְּטַמֵּא לְמַתִּים כו' פסול עד שיקבל עליו שלא יהא
 מטמא למתים. שואלת הגמרא: מֵאֵי שְׁנָא הֵקָא בבחן המיטמא
 למתים דְּסָגִי לִיָּה בְּקַבְלָהּ שלא יטמא שוב למתים ואינו צריך לידור
 בדבר זה, וּמֵאֵי שְׁנָא הָתָם בנושא נשים אסורות הַמְּדַרְיֵן לִיָּה
 [שצריך להדירן] ואין די לו בקבלה בלבד. משיבה הגמרא: הָתָם
 בבחן הנושא אשה אסורה יִצְרוּ תַקְפָּא שלא לגרשה, ואם לא ידור
 הנאה מזה יש לחשוש שמא יעבור על קבלתו ולא יגרשה. אך כוון
 המיטמא למתים שאינה עבירה שיצרו תוקפו עליה, די לו בקבלה
 שלא ישוב לחטאו זה, ואין לחשוש מא יעבור על קבלתו.

הדרן עלך מומין אלו

פרק שמיני - יש בכור

פרק זה עוסק בידינו בכור אדם, וכולל שני סוגי בכורות, לגבי שני
 דינים שונים: א. 'בכור לכהן', והוא בן זכר הנולד ראשון לאמו, אף
 אם אינו בכור לאביו, שצריך לפדותו בנתינת חמשה סלעים לכהן,
 שנאמר (במדבר יח טו) 'וּפְדוּיָו מִבֶּן חֲדָשׁ תִּפְדֶּה בְּעַרְבָךָ כֶּסֶף חֲמִשָּׁת
 שְׁקֵלִים'. ב. 'בכור לנחלה', והוא בן זכר הנולד ראשון לאביו, אף אם
 אינו בכור לאמו, שנוטל בירושת אביו חלק כפול משאר אחיו,
 שנאמר (דברים כא ט) 'לָתֵת לוֹ פִּי שָׁנִים כָּלל אֲשֶׁר יִמְצָא לוֹ כִּי הוּא
 ראשית אנו לו מִשְׁפַּט הַבְּכֹרָה'.

משנה

המשנה מבארת את דיני בכור שקדמה לו לידה כל שהיא, ויבואר בה
 שיש ארבעה מיני בנים השונים זה מזה לגבי דיני בכורות: יש בן שהוא
 כְּבָבוֹר רק לְנַחֲלָה, ליטול פי שנים בירושת אביו, וְאִינוֹ נחשב כְּבָבוֹר
 לְכַהֵן, לענין חיוב פדיונו בנתינת חמשה סלעים לכהן. יש בן שהוא
 כְּבָבוֹר לְכַהֵן – לענין חיוב פדיונו, וְאִינוֹ נחשב כְּבָבוֹר לְנַחֲלָה, ליטול
 פי שנים בירושת אביו. יש שהוא כְּבָבוֹר בֵּין לְנַחֲלָה וּבֵין לְכַהֵן. וְיֵשׁ
 שְׁאִינוֹ נחשב כְּבָבוֹר לֹא לְנַחֲלָה וְלֹא לְכַהֵן.
 המשנה מפרטת את הדין הראשון, ומביאה בו כמה אופנים: אִיזוּהוּ
 כְּבָבוֹר רק לְנַחֲלָה, שיוורש את אביו פי שנים, וְאִינוֹ כְּבָבוֹר לְכַהֵן, לחייב
 נתינת חמשה שקלים לכהן לפדיון הבן, א. הִפָּא אַחַר נְפִילִים, כגון
 אשה שהיתה מעוברת בתאומים, אחד מהם מלאו לו תשעה חדשי
 הרייו, וראוי לחיות, והשני עדיין לא מלאו חדשו, והרי הוא נפל, אִף
 עַל פִּי שִׁינָא – שהוציא הנפל אֶת רֹאשׁוֹ כשהוא חַי, והחזיר את
 ראשו ומת, והוצאת הראש נחשבת כלידה גמורה. ב. וכן אם היתה
 מעוברת בתאומים, והולד היוצא ראשון היה בֶּן תִּשְׁעָה – מלאו לו
 תשעה חדשי הרייו, שִׁינָא רֹאשׁוֹ כשהוא מַת, ואחר כך יצא השני
 כשהוא חַי. ג. אשה הַמְּפַלֵּת עובר שצורתו כְּמִין בְּהֵמָה או תַּיָּה
 וְעוֹף, ואחר כך ילדה ולד חַי, דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר. וְחֻכְמִים אִומִּיָּים,
 אינו פוטר את הולד הבא אחריו מפדיון הבן עַד שִׁיָּהָא בּוֹ מְצוּרָת
 אָדָם, אך אם גם צורת פניו כבהמה חיה ועוף, הבן שנולד אחריו

מקום לומר שבאשה אין יציאת הראש נחשבת לידה. וכמו כן
הוצרכה המשנה בחולין להשמיענו כן לגבי בהמה, כיון ש**הַהֶמְהָה**
מֵאֲדָם לֹא יִלְפָא - לא ניתן ללמוד את דין הבהמה מדין לידת האדם
שבמשנתנו, **מְשֻׁם דְּחֵשִׁיב פְּרָצוּף פְּנִים דִּירִיה** - שהרי פניו של
אדם חשובות הם, ולכן יציאת ראשו נחשבת לידה, אף שלא יצא
שאר הגוף, אולם פרוצוף הבהמה אינו חשוב, והיה מקום לומר
שיציאת ראש העובר אינה נחשבת לידה, עד שיצא רוב גופה. ואם
כן החדוש במשנתנו הוא שעובר זה נחשבה לידה. ויציאת ראשו נחשב הדבר
לידה, ואין הבא אחריו נחשב כבור כלילה. הרי אי אפשר לומר כן,
דְּהָא וַאֲמַי תְּנִינָא - גם חידוש זה כבר נשנה במשנה (דה בחג), לגבי
יולדת, שאם יצא העובר **בְּדָרְבָּה**, שיצא ראשו תחילה, אמו נטמאת
מִשְׁיָצָא רֹב רָאשׁוֹ, וְאִיזוּהוּ רֹב רָאשׁוֹ, מִשְׁתַּצָּא פְּדַחְתּוּ - מצחו,
ואפילו שהיה כמה ימים עד שיצא לגמרי, מונים את ימי הטומאה
והטהרה מיציאת פדחתו, הרי שיציאת הראש באדם נחשבת לידה.
וכיון שאין חידוש במה שנקטה משנתנו 'יצא ראשו', לא יתכן
שכוונתה ליציאת רובו, שאם כן לא היתה צריכה לשנות את לשונה
ללא שום חידוש, אלא ודאי כוונתה שיציאת ראשו בלבד פוטרת,
ו**הַיּוֹבְחָא דְּשְׁמוּאֵל** - קשה ממשנתנו על שמואל, הסובר שיציאת
הראש אינה פוטרת לגבי פדיון הבן. מסיקה הגמרא: **הַיּוֹבְחָא** - אכן
פירכא היא על דברי שמואל, ונדרחו דבריו.
הגמרא מביאה שיש חילוק בגדרי לידת בכור בין נחלה לבין שאר
דינים: **אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לָקִישׁ, יְצִיאַת הַפְּדֻחָת -** מצחו של
העובר, **פּוֹמְרַת בְּכָל מְקוֹם** - נחשבת כלידה ראשונה לגבי כל דין,
וכמו שיתבאר להלן, **חוּץ מִן הַנְּחֻלָּה**, שאם יצאה רק פדחתו של
העובר הראשון, אינו נחשב כלול, והנולד אחריו נחשב כבור ויורש
פי שנים בנכסי האב. ומבארת הגמרא: **מֵאִי מַעְמָא דְּרִישׁ לְקִישׁ, כִּיּוֹן**
שִׁלְגֵי יְרוּשָׁה, אֵת הַבְּכֹר בֶּן הַשְּׁנוּאָה יְבִיר **אָמַר רַבְּהִינָא** (דברים בא ח),
ללמד, שאינו נחשב 'בכור' אלא אם ניתן להכירו, וטובר ריש לקיש
שביציאת פדחתו עדיין אי אפשר להכירו, עד שיצאו כל פניו.
מביאה הגמרא את דעת החולק: **וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, יְצִיאַת הַפְּדֻחָת**
נְחֻשְׁבַת לִידָה אֲפִילוּ לְנַחֲלָה, כִּיּוֹן שֶׁאֵף הַכֹּהֵן הַפְּדֻחָת נְחֻשְׁבַת הַכֹּהֵן,
וְאִם הַיּוֹצֵא הָרִאשׁוֹן אֶת פְּדֻחָתוֹ וְהַחֲזִירָהּ, וְקִדְמוּ שֵׁנֵי יוֹצֵא, הָרִאשׁוֹן
הוּא הַנְּחֻשְׁבַת בְּכֹר, מֵאַחַר וְיִצְאָה פְּדֻחָתוֹ תְּחִילָה.
מבררת הגמרא: מה שאמר ריש לקיש 'פדחת פוטרת **בְּכָל מְקוֹם**,
כלל זה **לְאִיתוּי מֵאִי** - מה הוא בא לרבות. מפרשת הגמרא:
לְאִיתוּי הָא דְתָנּוּ רַבָּנָן - להביא דין זה ששינוי בברייתא, **גְּיוּרָה,**
שְׁיָצָאָה פְּדֻחָת וְלָדָה בְּתוּתָה נְבָרַת וְרַק אַחַר כֶּךָ נְתַנְיָיָהּ, וְאִי
יִצְאוּ פָּנָיו וְשֵׂאֵר אַבְרָיו שֶׁל הוּלָד, דִּינָה כְּנִכְרִית שִׁלְדָה, וְאִין נִזְתַּנֵּן
לָהּ יְמֵי טוּמְאָה וְיְמֵי טְהָרָה, וְכֵן אֵינָה מְבִיאָה קְרָבָן לְיָדָה כִּיּוֹלַת
יִשְׂרָאֵלִית, כִּיּוֹן שֶׁהוּצֵאת הַפְּדֻחָת שֶׁל הוּלָד נְחֻשְׁבַת כְּלִידָה, וְנִמְצָא
שְׂדֵיחָה הַלִּידָה בְּגוּיּוּתָהּ. וְדִין זֶה רִיבָה רִישׁ לְקִישׁ שֶׁשֶׁאֵמַר שִׁיציאת
**הַפְּדֻחָת נְחֻשְׁבַת כְּלִידָה 'בְּכָל מְקוֹם'.
הגמרא שבה לדון במחלוקת רבי יוחנן וריש לקיש, האם דין 'יביר'
מתקיים ביציאת הפדחת. מקשה הגמרא: **מֵיִתְיָבִי, שְׁנִינוּ בְּבֵרִיתָא,**
לְשׁוֹן 'יְבִיר' שֶׁאֵמְרָה תוֹרָה לִגְבֵי בְּכֹר, זֶה הַכָּרַת פְּנִים, שֶׁהוּלָד נְחֻשְׁבַת
בְּכֹר רַק מֵעַת שֶׁהוּכְרוּ פָּנָיו, וְאִיזוּ הִיא הַכָּרַת פְּנִים, פְּרָצוּף פְּנִים
עִם הַחוּטָם, הִרִי שִׁיציאת פדחת בלבד אינה נחשבת הכרה, וכריש
לְקִישׁ. מֵתַרְצַת הַגְּמָרָא: לְדַבְּרֵי רַבִּי יוֹחָנָן, תְּנִי - שְׁנָה בְּבֵרִיתָא,
'פְּרָצוּף הַפְּנִים עַד הַחוּטָם', וְאִין הַחוּטָם בְּכָלל, וְכַדְבְּרֵי רַבִּי יוֹחָנָן.
הגמרא מסייעת לריש לקיש ממשנה נוספת: **תָּא שְׁמַע, שְׁנִינוּ בְּמִשְׁנָה**
(במות קב), עֲדִים הַמְעֵידִים עַל אָדָם שָׂמַת כְּדִי לְהַתִּיר אֶת אִשְׁתּוֹ
לְהַנְשֵׂא, אִין מְעִידִים - אִין עֲדוּתָם מֵתְקַבְּלָת, אֲלֵא כְּשִׁמְעִידִים
שֶׁהִיחֵרוּהוּ עַל יַד רֵאִיתִי פְּרָצוּף הַפְּנִים עִם הַחוּטָם, כִּיּוֹן שֶׁלֵּאל
רֵאִיתִי הַחוּטָם אֵינָם יְכוּלִים לְהַכִּירוֹ, וְהוּא כְּדַבְּרֵי רִישׁ לְקִישׁ שֶׁיְבִיר
הֵינּוּ בְּרֵאִיתִי כֹל הַפְּנִים. דוּחָה הַגְּמָרָא: אֵף כֵּאֵן, תְּנִי - שְׁנָה בְּמִשְׁנָה
**'עַד הַחוּטָם', וְלֹא 'עִם הַחוּטָם'.
הגמרא מביאה ראייה נוספת לריש לקיש: **תָּא שְׁמַע, שְׁנִינוּ בְּבֵרִיתָא**
לִגְבֵי עֲדוּתָם עַל אָדָם שָׂמַת, לְהַתִּיר אֶת אִשְׁתּוֹ, אִם רָאוּ הָעֵדִים פְּדַחְתָּ****

גמרא

הגמרא מביאה מימרא של שמואל, ומקשה עליו ממשנתנו: **אָמַר**
שְׁמוּאֵל, אִין יְצִיאַת הָרָאשׁ פּוֹמְרַת בְּנְפִלִים, כְּלוּמַר, נִפְל, שְׁלֹא כְּלוּ
לוֹ חֲדָשִׁי, אֵף שֶׁהוּצֵאת אֶת רָאשׁוֹ כְּשֶׁהוּא חַי, אֵינוּ פוֹטֵר אֶת רַחַם אִמּוֹ
עַד שִׁיצֵא גַם רֹב גּוּפוֹ, וְלִכְּן אִם הַחֲזִיר אֶת רָאשׁוֹ וְיִצֵּא אַחִיו, הוּצֵאת
שֵׁנִי הוּא הַבְּכוֹר וְחַיִּיב בְּפִדְיוֹן, וְרַק בּוֹלֵד בֶּן קֵימָא יְצִיאַת הָרָאשׁ
לְבַדָּה מְחַשְׁבָה אוֹתוֹ כְּפוֹטֵר רַחַם. וּמִפְּרָשׁ שְׁמוּאֵל: מֵאִי מַעְמָא - מה
הטעם בדין זה, שנאמר לגבי ירידת המבול (בראשית יב) **'כֹּל אֲשֶׁר**
נִשְׁמַת רוּחַ חַיִּים בְּאִפְיָיו, וְיֵשׁ לְדָרוּשׁ, דְּכֹל הָיָא דְנִשְׁמַת רוּחַ חַיִּים
בְּאִפְיָיו - באופן שיש בו רוח חיים, שהוא בן קיימא, **הוּא דְּחֵשִׁיב**
רִישָׁיָה - יש חשיבות לראשו, ויציאת ראשו נחשבת כלידה, אבל
אִיֶּדָךְ - מי שאינו ראוי להתקיים, **לֹא חֵשִׁיב רִישָׁיָה -** אין חשיבות
לראשו, ואינו נחשב ילוד אלא אם יצא ראשו ורובו.
מקשה הגמרא על שמואל ממשנתנו: **תָּנּוּ בְּמִשְׁנָה (ע"א), תְּבָא אַחַר**
נְפִלִים שְׁיָצָא רָאשׁוֹ חַי, וְכֵן תְּשַׁעָה שְׁיָצָא רָאשׁוֹ מֵת, הַבָּא אַחֲרָיו
בְּכֹר לְנַחֲלָה וְאִין בְּכֹר לְכַהֵן, קְתַנֵּי מֵיָהָא - מכל מקום שנינו
במשנה, שנפל שיצא 'ראשו' פוטר את הנולד אחריו מפדיון הבן,
ומשמע שאף בנפל אין צריך שיצא רובו, אלא די ביציאת ראשו כדי
שתחשב לידה, ושלא כדברי שמואל שאמר שאין יציאת ראש נפל
נחשבת לידה. מתרצת הגמרא: **מֵאִי לְשׁוֹן 'רָאשׁוֹ' שְׁבִמִשְׁנָה, שִׁיציא**
גַּם רֹבּוֹ, וְבוּזָה גַם כֵּן, כְּדֹמֵה שְׁמוּאֵל נִפְל פוֹטֵר.
תמדה הגמרא: אם לא, למה אמרה המשנה 'יצא ראשו', וליִתְנֵי -
היה ראוי לשנות 'יצא רובו'. מתרצת הגמרא: **בְּדִין הוּא דְאִיֶּעֱבִי לִיה**
לְמִיתְנֵי - אכן היה ראוי לשנות לשון 'רובו', שרק אז הנפל פוטר,
וְאִיֶּדָךְ דְּקָא עֵבִי לְמִיתְנֵי סִיפָא - אך אגב כך שרצה התנא לשנות
בסיפא אופן נוסף של ולד שפוטרו את הרחם, והיינו **'כֵּן תְּשַׁעָה שְׁיָצָא**
רָאשׁוֹ מֵת', ואף שגם באופן זה לפי האמת אינו פוטר אלא אם כן יצא
רובו, וכדעת שמואל, מכל מקום בדין זה לא רצה התנא לשנות
'רובו' אלא דוקא 'ראשו', כדי להשמיענו **דְּמַעְמָא דְּרָאשׁוֹ מֵת -** רק
משום שכאשר הוציא ראשו היה מת, לכן הנולד אחריו נחשב כבור
לנחלה, לריש פי שנים, **הָא -** אבל אם אותו 'בן תשעה' הוציא את
רָאשׁוֹ כְּשֶׁהוּא חַי, הֵבָא אַחֲרָיו בְּכֹר לְנַחֲלָה נְמִי לָא הֵוִי - אינו
בכור אף לענין ירושת פי שנים, כיון שלידת הראש נחשבת לידה
לענין זה אף באופן שלא יצא כולו, ומחמת כן הוצרך התנא לכתוב
בסיפא 'שיצא ראשו', ואגב כך **תָּנָא רִישָׁא נְמִי -** שנה התנא גם
ברישא, לגבי נפל, שהוציא 'ראשו', ולא רובו. אמנם לפי האמת יש
צורך שיוציא את רובו, ואם הוציא רק את ראשו, אינו פוטר את הבא
אחריו מפדיון, וכדברי שמואל.
דוחה הגמרא תירוץ זה: **וְלְדַבְּרִיךְ, מֵאִי קָא מְשַׁמַּע לָן -** מה השמיע
לנו התנא בסיפא, לגבי בן תשעה שהוציא ראשו ורובו כשהוא מת,
שמחמת כן נקט לשון 'ראשו', בהכרח כוונת התנא לחדש 'דָּאם
הוּצֵאת ראשו חַי, בִּינָן דְּמַפְיָק לִיה רִישָׁיָה תוּה לְיָדָה - מיד כשהוציא
את ראשו נחשב הדבר כלידה, ואין הנולד אחריו נחשב כבור
לנחלה, אם כן קשה, הרי **תְּנִינָא -** כבר שנינו דין זה במשנה (חולין סח),
לגבי 'בן פקועה', והיינו עובר שנמצא במעי בהמה שנשחטה, שהוא
נותר בשחיטת אמו, וכך שנינו שם **'הוּצֵאת העובר את ראשו מרחם**
אמו, קודם שנשחטה אמו, אֵף עַל פִּי שְׁתַּחֲזִירוֹ, הָרִי זֶה פִּילוּד', ואין
שחיטת אמו מתירתו, הרי שיציאת ראש העובר בהמה נחשבת
לידה, והוא הדין בבכור אדם שהוציא ראשו, שנחשב כלידה, והבא
אחריו פוטר מפדיון הבן.
ממשיכה הגמרא את קשייתה: **וְכֵי תֵימָא -** ואם תרצה לומר
שהמשנה בחולין **אֲשַׁמְעִינָן -** השמיעה לנו רק שיציאת ראש
נחשבת לידה **בְּפַהֶמָה, וּמִשְׁנֵיתוֹ לָן -** באה להשמיענו
שיציאת ראש נחשבת לידה אף **בְּאֲדָם, הַצּוֹרֵךְ בְּמִשְׁנֵיתוֹ הוּא כִּיּוֹן**
דְּאֲדָם מְכַהֶמָה לֹא יָלִיף - אי אפשר ללמוד לידת אדם מלידת
בהמה, משום **דְּלִית לָהּ פְּרוּזְדוֹר -** שבבהמה פתח הרחם גלוי, ומיד
כשמוציא ראשו ניכר הדבר, ולכן נחשב הדבר לידה, אבל פתח רחם
האשה מכוסה על ידי ירכותיה ומקום זה נקרא 'פרוזדור', והיה

המשך ביאור למס' בכורות ליום שישי עמ' ב

14 תחשב הכרה עד שיראו העדים את כל פניו של הבעל.
15 תמחה הגמרא: וְמִי אֶחָמִירוּ – האם החמירו חכמים בעדות אשה,
16 וְהָא – והרי אדרבה, הִנְנּוּ במסכת יבמות (קכב) שהוֹחֲזִקוּ לְהִיזֹת
17 מִשִּׁיאִים – קיבלו חכמים שניתן להתיר אשה על פי עדות שמת
18 בעלה, אפילו עַד מִפִּי עֵד, ואפילו כששמעו את העדות מִפִּי אִשָּׁה,
19 או מִפִּי עֵבֶד או מִפִּי שִׁפְחָה, שהם פסולים לשאר עדויות, הרי
20 שהקילו בעדות זו יותר מבשאר עדויות. מתרצת הגמרא: כִּי אֶקְיִלוּ
21 רַבָּנָן – מה שהקילו חכמים בעדות זו, היינו כְּסוּפָה – לאחר שראיית
22 העדות היתה בצורה ברורה, הקילו להאמין אפילו למי שאינו נאמן
23 בדרך כלל, אבל בְּתַחֲלָתָהּ, בראיית העדות עצמה, לֹא אֶקְיִלוּ רַבָּנָן,
24 אלא אדרבה, החמירו שלא לסמוך על עדות שאינה ברורה, ולכן
25 אמרו שאין מעידים אלא על פרצוף הפנים עם החוטם. תירוץ נוסף:
26 וְאִיפְעִית אִימָא – ואם תרצה תוכל ליישב כך,

1 כְּלֹא פְרִצוּף פָּנִים, או פְרִצוּף פָּנִים כְּלֹא פְדַחַת, אִין מְעִידִין, עַד
2 שִׁיְהוּ שְׁנִיָּהֶם – פדחת ופרצוף עם הַחוּטָם, אבל אם ניטל חוטמו אין
3 מעידין עליו, אף שראו פדחת ופרצוף. וְאָמַר אַבְיִי, וְאִיִּתִּימָא – ויש
4 אומרים שאמר זאת רַב כְּהֵנָּא, מֵאִי קְרָאָה – מהו הפסוק בו נרמז
5 שההכרה היא בראיית כל הפנים, שנאמר (ישעיה ג ט) 'הַכֵּרֶת פְּנֵיהֶם
6 עֲנֹתָה בָם', ופסוק זה עוסק בנואפים, שהקדוש ברוך הוא צר את
7 צורת הולדות כפני הנואפים, ומתוך הכרת פני הבנים ניתן לדעת את
8 חטאי אבותם. ועל כל פנים מוכח שרק על ידי ראיית פדחת ופרצוף
9 עם החוטם ניתן להכיר את האדם, וכדעת ריש לקיש, ושלא כדברי
10 רבי יוחנן שניתן להכיר את הולד על פי הפדחת לבד. דוחה הגמרא:
11 באמת ניתן להכיר את האדם בפדחת בלבד, ולכן לגבי בכור די
12 בהוצאת הפדחת כדי שיתקיים דין 'כיר', אך שְׂאֵנֵי עֵדוּת אִשָּׁה –
13 שונה הדבר בעדות המתירה אשת איש, דְּאֶחָמִירוּ בָּהּ רַבָּנָן שלא